

УДК 378.014

Максименко О.В.

ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

На основі нових вимоги суспільства до підготовки фахівців у педагогічних ВНЗ, наявності передумов (світоглядних, методичних, соціально-економічних, психолого-педагогічних) проаналізовано теоретичні основи формування організаційно-методичного забезпечення інноваційного розвитку вищої педагогічної освіти та механізмів її реалізації. Проаналізовано ряд досліджень з питань психологічної готовності викладачів і керівників педагогічних вищих навчальних закладів до сприйняття ідей інноваційного розвитку педагогічної освіти. Розглянуто необхідність подолання протиріч між вимогами переходу ВНЗ до продуктивних методів підготовки фахівців і відсутністю теоретичних основ і практичних технологій навчання, що забезпечать інтенсифікацію інтелектуального розвитку студентів педагогічних ВНЗ у процесі оволодіння ними способами професійної діяльності.

Ключові слова: інновації, інноватика, педагогічні технології.

Суспільство на всіх етапах свого історичного розвитку висувало високі вимоги до фахівців у галузі освіти, оскільки саме від освітян залежить освітній рівень суспільства в цілому та можливість створення умов для подальшого розвитку. Ці вимоги кожного разу характеризували особливості тієї чи іншої епохи.

Істотні зміни соціальних орієнтацій сучасного суспільства акцентують все більше уваги на особистості кожної людини, як основної соціальної цінності, та провокують таку побудову підготовки фахівця в галузі освіти, при якій забезпечується індивідуальна траєкторія проходження всіх етапів неперервної педагогічної освіти у відповідності з освітньо-професійними вимогами особистості.

У період формування системи вищої педагогічної освіти інноваційні процеси, які відбуваються в середині системи, є дієвим фактором, що визначає механізми розвитку та саморозвитку як системи освіти, так і її суб'єктів.

Реформування системи вищої педагогічної освіти з метою досягнення її якісної відповідності перспективам розвитку країни та всієї системи загальної та вищої професійної освіти України, активно зосередженій на світове освітнє суспільство, вимагає як науково-методичного, так і організаційно-методичного забезпечення інноваційних перетворень. Це означає, що на ряду зі змістовими змінами необхідні й організаційно-структурні перетворення в системі підготовки сучасного педагога, а також пошук нових форм і методик на всіх етапах цієї роботи.

Інноваційні процеси, які провокують розвиток кожного ВНЗ, здійснюються через експерименти, або шляхом адаптації та переносу вітчизняного чи закордонного досвіду. Тому сьогодні досить складно зробити узагальнення інновацій і забезпечити доступність інформації для всіх ВНЗ про хід і результат проведених експериментів, визначити шляхи реалізації обоюпільності між традиціями й інноваціями; розробити систему підготовки представників ВНЗ всіх рівнів – від керівників і адміністративного апарату, деканів і завідувачів кафедр до викладачів – з засвоєння інноваційного досвіду.

Відповідно, можна стверджувати, що в період інноваційного розвитку ВНЗ у межах всієї системи вищої педагогічної освіти з'являється нова функція органів управління – організаційно-методичне забезпечення успішності введення та розповсюдження інновацій різного типу.

Мета дослідження полягає в аналізі теоретичних основ побудови організаційно-методичного забезпечення інноваційних процесів, що призводять до розвитку педагогічних ВНЗ.

Теоретичним основам інноваційних процесів в освіті присвячені роботи В. І. Загвязинського, М. В. Кларина, М. Д. Нікандрова, Л. С. Подимова, С. Д. Полякова, С. А. Сластьоніна, Н. Р. Юсуфбекова.

Виклад основного матеріалу. Світ кінця ХХ ст. являє собою кардинально зміну систему, в середині якої відбуваються якісні перетворення всіх сторін людського життя: стрімкий науково-технічний прогрес підвищує рівень складності виробництва, пришвидшує темпи росту та вдосконалення. Це потребує активації економічного життя суспільства. Збільшення тенденції до інтеграції держав, їх переходу на позиції співробітництва змінює пріоритети на політичній арені.

На основі вище зазначеного стає зрозумілим, що домінантою сучасної системи цінностей стає людський фактор. Саме людина, компетентна, здатна орієнтуватися в конкретній ситуації, яка має творчий підхід до вирішення проблеми, – є соціальним замовленням на сьогоднішній день. Задачею освіти є перебудова всієї системи таким чином, щоб підготовка людина відповідала зазначеним вимогам [2;5].

В цьому зв'язку система освіти в цілому проходить період якісного переходу на новий рівень. Це обумовлено рядом протиріч, які потребують свого вирішення.

Інноваційні процеси, які відбуваються в середині системи педагогічної освіти, досить часто сповільнюються в своєму розвитку із-за консервативності самої системи, бажання дотримуватися старих принципів. Створюється ситуація, коли суспільство еволюціонує швидше, ніж освітня система вищої школи і, як висновок, вона стає не в змозі відповідати вимогам сучасності [4].

Шлях до вирішення цього протиріччя, на наш погляд, полягає в пошуку витоків інертності освітньої системи. Темпи розвитку інноваційних процесів залежать від конкретних людей, керуючих ними.

Тому постає питання про демократизацію системи освіти, забезпечення її викладацькими кадрами, готовими до сприйняття новинок, а також бажаючі та спроможні діяти по-новому.

Останнє може бути здійснено тільки силами самої системи освіти. В цьому зв'язку необхідно виокремити ряд проблем у цільовій спрямованості сучасної освітньої системи.

Реалізація всіх зазначених задач потребує теоретичного аналізу перспективних проблем кожної ланки та всієї системи освіти в цілому, врахування соціально-економічних, науково-технічних і власне педагогічних факторів у розвитку однієї з найважливіших сфер суспільного розвитку.

В умовах фінансової нестабільності, в потоці суперечливих указів і розпоряджень сучасна школа, як це не парадоксально, переживає підйом творчих сил, поповнюється гуманітарними, культурологічними, філософськими, аксіологічними, художніми дисциплінами. При цьому багатство та різноманітність вітчизняної культури стає змістом традиційних і нових авторських програм.

Важливою проблемою розвитку системи освіти є вірне розуміння та реалізація ідей пріоритетності гуманітарної освіти особистості та її самопізнання.

Гуманітаризація освіти, спираючись на нове розуміння гуманізму, на думку вчених [7, 9], розкриває людський, духовний вимір буття, як вимір ноосферне. А це означає, що гуманітаризація не зводиться до викладання циклу традиційних гуманітарних наук, а як процес, що охоплює всю науку та культуру, яка транслюється через освіту, забезпечуючи адекватність складності, системності, універсальності внутрішнього світу людини.

Цей шлях і дозволить здолати "технократичну асиметрію вітчизняного інтелекту" [4], встановлюючи взаємозв'язок двох культур (технічної та гуманітарної), природно для епохи формування інформаційно-гуманітарної цивілізації, проте він же і визначає одну з відкритих проблем розвитку освіти – інтелектуальне гуманітарне забезпечення освітніх систем, визначення сутності загального інтегруючого знання для всіх видів педагогічної практики.

Проблема пріоритетності гуманітарної освіти зіштовхується з проблемою цінностей особистості, що дозволяє кожному фахівцю (педагогу, досліднику, керівнику) будувати власну філософію освіти згідно умов і обставин.

Використання інновацій в освіті стане головною умовою успішної реалізації нових задач, поставлених перед освітою. Це позбавить відставання чи слідування освіти за тенденціями в суспільстві, закритості, інертності, неефективності, роботи зі старими технологіями. Саме інновації будуть сприяти підвищенню та продуктивності освітнього процесу.

Підвищення ефективності системи педагогічної освіти передбачає звернення до такої навчальної й освітньої діяльності, яка стимулює внесення змін у сам процес навчання.

Проте можливості педагогічних інновацій будуть реалізовані тільки у випадку, якщо їх організаторів забезпечити знаннями закономірностей процесу формування та застосування самих інновацій, їх механізмів, умов виникнення та прояву в навчальному процесі, тобто методологічними знаннями [3].

Для вірного розуміння сутності проблеми, визначаючої дієвість впливу теорії на вдосконалення педагогічної практики, необхідно визначити її понятійний апарат.

Термін "інновація" (innovation) у Джеймса У. Боткіна [6] означає "у нове". Американський вчений, прогнозуючи, який тип мислення обере людина кінця ХХ ст. зазначає, що оскільки меж навчання не існує, отже й типів оволодіння знаннями може бути безліч.

За характеристикою Д. У. Боткіна, головною рисою інноваційного навчання є передбачення (anticipation) та обов'язкова участь (participation). А. П. Тряпиціна [10] стверджує, що інновації супроводжують суспільство з самого початку його виникнення, але як педагогічна категорія цей термін виник порівняно нещодавно. Автор вважає, що причиною цього є великий спектр термінів, які характеризують одне й теж поняття (нововведення, новизна, новина, нове), хоча суттєвих відмінностей в його розумінні не існує. Є. Роджерс [1] відзначає, що "новизна – це ідея, яка є для певної особи новою. Не має значення, чи є ця ідея об'єктивно новою або ні, ми не визначаємо її у часі, який пройшов з моменту її відкриття чи першого використання". Найхов [1] визначає новизну як процес, який починається з певної ідеї та впливає на зміни, завершуючись їх засвоєнням або запереченням зі сторони потенційних споживачів.

Поняття "інновація" вперше з'явилося в дослідженнях культурологів у ХІХ ст. і означало введення деяких елементів однієї культури до іншої. На початку ХХ ст. сформувалася нова галузь знань – наука про нововведення – інноватика, в рамках якої почали вивчати закономірності технічних нововведень у сфері матеріального виробництва. Інноватика виникла як відображення загостреної потреби фірм у діяльності з розробки та впровадженню нових послуг, ідей. В 30-ті роки ХХ ст. у США затвердилися

терміни "інноваційна політика", "інноваційний процес". В 60-70 роки на Заході великий розмах отримують емпіричні дослідження новинок, які здійснювали фірми й інші організації. Маючи латинське походження, термін "інновація" в перекладі означає "оновлення", "зміну", "введення чогось нового", "введення новинок".

Проектуючи сучасне навчання як цілісну систему, необхідно враховувати, що в процесі навчання повинні діяти педагогічні технології, тобто технології особливого роду – людські технології, що означає неможливість відноситися до них з позиції користувача, необхідність їх особистісно-змістового наповнення [8].

Таке розуміння повинно забезпечуватися не тільки в плані особливостей учня, але й здібностей учителя, так як те, що в середині чужо та байдуже вчителю, не призведе до бажаних результатів, стає формальним як для самого викладача, так і для учня.

Для подолання протиріч між потребами соціального прогресу в активній творчій особистості та реальній можливістю переходу людей на нові позиції відповідальних й обґрунтованих рішень і дій в умовах відмови від адміністративно-командної системи необхідні глобальні зміни в роботі вищої школи, особливо педагогічних ВНЗ.

В якості провідної мети вищої педагогічної освіти повинна бути висунута не прагматична мета підготовки фахівців, а мета формування особистості, здатної до саморозвитку в процесі навчання фахівця. Для досягнення цієї мети необхідно відмовитися від такої організації навчання, за якої навчальна діяльність студента зводиться тільки до засвоєння предметних знань. Основною задачею освіти у педагогічному ВНЗ повинно стати самостійне отримання знань, які являють собою внутрішню потребу людини й основу розвитку її творчих здібностей. Важливо навчити студента головному – методології наукового пізнання, тобто знанням про знання, про сам процес учіння.

Необхідно відмовитись від трактування вищої педагогічної освіти як процесу що зводиться лише до присвоєння та поглинання знань студентами. В цьому зв'язку учіння слід розуміти не як репродуктивну діяльність студента, відтворюючу діяльність і вказівки викладача, а як продуктивну, творчу, в ході якої майбутній учитель не тільки засвоює професійні знання та способи їх отримання, але й сам створює нові знання, новий соціально важливий досвід. Виконати ці умови можна, тільки залучаючи студентів до досвіду творчої діяльності, основним засобом навчання якої є дослідницький метод. Якщо і викладачі, і студенти в результаті спільної дослідницької діяльності займуть творчу особистісну позицію, тобто виробляють нове відношення до знань, то можна говорити про створення основної внутрішньої передумови та готовності до перебудови системи освіти.

І студенти, і викладачі педагогічних ВНЗ повинні оволодіти новим розумінням соціальної природи учіння та способів його організації. Це нове сприйняття перш за все забезпечує необхідні умови становлення індивідуальності особистості в багатообразних формах спільного навчання.

Реалізація дослідницької освітньо-професійної програми в сучасному педагогічному ВНЗ можлива при використанні інноваційних моделей навчання. Нові форми і методи роботи, що формують сутність цих моделей, вирішують задачі навчання умінь навчатися, задачі формування узагальнених навчальних умінь, задачі інтелектуальної праці та міжособистісних відношень.

Це означає, що при підготовці фахівців-педагогів і підвищення їх кваліфікації необхідно органічне поєднання індивідуальних, групових і колективних форм навчальної роботи, в межах яких формуються здібності та вміння як індивідуальної, так і колективної діяльності. Не випадково таке значне розповсюдження в передовому педагогічному досвіді отримують діалогічні форми проблемного навчання, семінари-дискусії, ділові ігри та інші форми моделюючі соціальні ситуації проблемно-педагогічної діяльності.

Наведені вище обґрунтування необхідності змістових і технологічних змін у роботі сучасного педагогічного ВНЗ підтверджують можливість перетворення його із школи пам'яті в школу мислення.

Установка на майбутню зміну орієнтації навчання зі засвоєння зразків минулого досвіду, представленого в вигляді навчальної інформації, алгоритмів і програм поведінки, на безпосереднє вирішення проблемної ситуації, які виникають чи можуть виникнути в ході професійної діяльності, характеризують новий тип навчання, пов'язаний з інтеграцією ВНЗ або школи. Для того щоб цей зв'язок зміцнішав і переріс у неперервну педагогічну освіту, необхідно сформувати у кожного учня пізнавальну потребу та потребу в неперервному поповненні своїх знань.

Використані джерела

1. Ангеловски К. Учителя и Инновации / К. Ангеловски. – М. : Просвещение, 1991. – 158 с.
2. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю. К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 192 с.
3. Белкин А. С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство / А. С. Белкин – Челябинск : ОАО "Юж.-Урал. кн. изд-во", 2004. – 176 с.
4. Валицкая А. П. Философские основания современной парадигмы образования / А. П. Валицкая // Педагогика. – 1997. – №3. – С. 15-19.
5. Журавлев В. И. Взаимосвязь педагогической науки и практики / В. И. Журавлев. – М. : Педагогика, 1984. – 176 с.

6. Канарская О. В. Теоретические основы формирования положительной учебной мотивации (инновационный подход). – СПб., 2002. – С. 29
7. Родионова Н. Ф. Исследование проблем высшего педагогического образования как путь совершенствования многоуровневой подготовки специалиста в сфере образования / Н. Ф. Родионова, А. П. Тряпицина // Подготовка специалиста в области образования: Научно-исследовательская деятельность в совершенствовании профессиональной подготовки: Коллективная монография. – СПб. : Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 1999. – Вып. VII. – С. 7 – 17.
8. Слостенин В. А. Педагогика: Инновационная деятельность [Текст] / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М., 1997. – 221 с.
9. Сериков В. В. О целостном подходе к изучению готовности старшеклассников к труду / В. В. Сериков. // Органическое единство учебного и воспитательного процессов. – Волгоград, 1982. С. 13-19.
10. Тряпицина А. П. Инновационные процессы в образовании / А. П. Тряпицина // Инновационные процессы в образовании. Интеграция российского и западноевропейского опыта. Сб. ст. – СПб. : РГПУ им. А. И. Герцена, 1997. – 285 с.

Maksumenko O.

BASES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION

Society on all stages of the historical development pulled out rigorisms to the specialists in industry of education, as exactly on teachers the educational level of society depends on the whole and possibility of conditioning for subsequent development. These requirements characterized the features of that or other epoch each time.

The substantial changes of social orientations of modern society accent more attention on personality of everybody, as a basic social value, and provoke such construction of preparation of specialist in industry of education, at which the individual trajectory of passing of all stages of continuous pedagogical education is provided in accordance from educationally professional by the requirements of personality.

In a period forming of the system of higher pedagogical education innovative processes which take place in a middle the system are an effective factor, which determines the mechanisms of development and samorozvitku of both the system of education and its subjects.

Reformation of the system of higher pedagogical education with the purpose of achievement of it high-quality accordance the prospects of development of country and all system of universal and higher professional education of Ukraine, to actively concentrated on world educational society, requires both scientifically methodical and organizationally methodical providing of innovative transformations. It means that on a row with semantic changes necessary and organizationally structural transformation to the system of preparation of modern teacher, and also search of new forms and methods, on all stages of this work.

Innovative processes which provoke development of every INSTITUTE of higher are carried out through experiments, or by adaptation and transfer of domestic or oversea experience. Therefore today it is difficult enough to do generalization of innovations and provide availability of information for all the INSTITUTE of higher about motion and result of the conducted experiments, to define the ways of realization of mutuality between traditions and innovations; to develop the system of preparation of representatives of INSTITUTE of higher of all levels – from leaders and administrative vehicle, deans and managers of departments, to the teachers – from mastering of innovative experience.

Accordingly, it is possible to assert that in the period of innovative development of INSTITUTE of higher within the limits of all system of higher pedagogical education appears new function of management organs – organizationally methodical providing of progress of introduction and distribution of innovations of different type.

Key words: *innovations, innovatika, pedagogical technologies.*

Стаття надійшла до редакції 19.04.2015